

ЗА РАННАТА СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ВЪЗРОЖДЕНСКИЯ ПРЕДПРИЕМАЧ ЕВСТАТИ СЕЛВЕЛИ И ЗА НЕГОВОТО МАТЕРИАЛНО И ФИНАНСОВО СЪСТОЯНИЕ ПРЕЗ ТОЗИ ПЕРИОД

Веселин Горанчев

Резюме. Публикацията е насочена към изясняване на една непроучвана до момента тема, а именно за ранната стопанска дейност на Евстати Селвели. Под понятието „ранна стопанска дейност“ авторът на статията има предвид периода преди създаването на общо съдружие между Евстати Селвели и хаджи Минчо х. Цачев през 1841 г. Публикацията предоставя информация и за най-ранните, известни поне засега, съдружници на Евстати Селвели – Евстати Андреа и Атанас х. Николау (Николов). Информацията по тези въпроси е извлечена от неизвестни и непревеждани до момента гръкоезични документи. Изключение правят цитираните в проучването кондика на Елинското училище в Търново, разчетена и преведена от Владимир Владов, и кодексите на Търновската митрополия, които са анотирани и преразказани от акад. Иван Снегаров.

До момента за произхода и семейната среда на Атанас х. Николау са писали няколко автори. Най-пълноценно в тази насока е изследването на Елена Стателова, посветено на историята на рода Паница. За съжаление, не е известно, поне на автора на статията, някой от изследователите да е установил, че именно този предшественик на рода Паница (неговите наследници приемат фамилното име Паница около 1879 г.) е един от най-ранните съдружници в стопанската дейност на Евстати Селвели.

Ключови думи: Българско възраждане; Търново; търговци предприемачи; Евстати Селвели; Атанас х. Николов (Николау); Евстати Андреа

Евстати х. Николов Селвели (1801/8 – 1871) е предприемач, търговец и общественик от XIX век. Той е един от най-видните представители на възрожденския елит в Търново.

Евстати е първороден син на хаджи Никола Симеон от негов първи брак с жена, чието име е неизвестно. От този брак х. Никола Симеон има и дъщеря на име Сафтица (Санти). От по-късен негов брак с жена на име Кириаки се раждат още две деца – Димитър и Ангелица¹⁾.

През 1841 г. Е. Селвели и х. Минчо х. Цачев (1800 – 1855) учредяват търговското дружество „Хаджи Минчо хаджи Цачев и дружие“ (Atanasova 2014, 175; Rusev 2015, 420 – 421).

След убийството през 1855 г. на х. Минчо делът му в дружеството е наследен от неговия зет – х. Николи х. Димов Минчоолу (1826 – 1892). От смяната на главния акционер във фирмата произтича и промяна на нейното наименование – „Хаджи Николи Минчоолу и Евстати Селвели и дружие“ (Atanasova 2014, 176).

В продължителен период от време търговската фирма се развива успешно. Най-големия си стопански разцвет достига около 1860 – 1861 г. Но преди средата на 60-те години на XIX в. финансовото положение в дружеството се влошава. Разпада се около края на 1864 г. и началото на 1865 г. (Rusev 2015, 421 – 422)

Е. Селвели участва и в обществения живот на Търново. Той е член на градската община (Tonkov 2020) и на търговския съд (Roussev 2018, 9 – 22; Roussev 2021, 44 – 58; Masheva 2015, 284 – 293; Masheva 2016, 81 – 98) в града. Заедно със своите съдружници в търговската дейност – х. Минчо х. Цачев и х. Николи Минчоолу, е сред най-дейните борци за църковна независимост на българите (Atanasova 2014, 175 – 176).

Това изследване е базирано на немалък брой непознати и необнародвани до момента гръкоезични документи, които се съхраняват в различни български архивохранилища. Сред тях е един тефтер²⁾ на Евстати Селвели, който, освен че разкрива детайли от неговата ранна стопанска дейност, предоставя информация за неговото семейство и за пожара в Търново през 1845 г. Тефтерът се съхранява в Регионалния исторически музей – Велико Търново, и е част от колекция „История на България XV – XIX век“. Заведен под инвентарен № 717 В/ТОМ ОФ. Корицата е изработена от кожа, която е плътно подлепена. Размери на корицата – 28 x 20,5 см. Подвързани листове – 76 броя. Вследствие на пресата е отпечатана двустранно ситно набраздена текстура върху всички листове в посока хоризонтално на текстовете. Ръчно подрязани листове с неравномерни краища. Размер на всяка страница: 27,5 x 20 см. Хартията е пожълтяла, на места с нюанси на тъмна охра. Форзац – воден печат (герб с надпис отдолу „GAG“). Следващите страници са белязани с еднотипен друг воден печат – цвете със седем листа и надпис Grillo. Подвързването е направено с конци. Има подлепване в областта на гърба на книжното тяло. Използвани са 29 страници. На 28 от тях е писано на гръцки език. Почеркът е на Е. Селвели. На български език е писано само на една страница. Там един от синовете на Е. Селвели – Николай (Никола) Селвели, е записал кога са починали неговите родители и двама от неговите братя.

В тефтера Е. Селвели представя, както самият той е записал, „Партидата на капиталите“ си основно за 30-те години на XIX в.

Първата, отразена в тефтера, „Партидата на капиталите“, е за 1834 г. В нея възрожденският предприемач е отбелязал, че разполага с 89 088 гроша и 20 пари. Най-общо разпределението по пера е следното: вложените в съдружие пари са 60 000 гроша. Не са отбелязани наименованието на съдружието или имената на съдружниците. В партидата на капиталите е отразена и дадена от Селвели парична сума от 4400 гроша на някой си Стоян кожухар по полица и с лихва. Наличните средства, в различни видове монети, „в сандъка“ (касата) на Селвели, вписани заедно със споменатия кредит от 4400 гроша, са общо 28 591 гроша. Предприемачът е записал и 240 драма³⁾ сребро в ченгели⁴⁾ на стойност 240 гроша и 103 драма сребро „дамка“⁵⁾ на стойност 257 гроша и 20 пари. Е. Селвели е отбелязал, че 200 от рублиетата⁶⁾, с които разполага, е дал на съпругата си, за да ги носи (вероятно на наниз)⁷⁾. В частта, в която се отразяват задълженията, предприемачът е отбелязал, че дължи на брат си Димитър 22 000 гроша. Заемът е договорен с полица, а лихвата е 8 %⁸⁾.

„Партидата на капиталите“ за следващата, 1835 г. е следната: средствата, които Е. Селвели е внесъл в съдружие (подробна информация за него отсъства), са 70 000 гроша. Дал е на вече споменатия Стоян кожухар „за съдружие“ 5000 гроша. Допълнил е и че е дал „на съдружието ни с полица“ 6000 гроша. От тези цитати не става съвсем ясно какво се има предвид, но дава основание да допуснем, че Е. Селвели участва едновременно поне в две съдружия, като вероятно едното е било със Стоян кожухар. Селвели има в сандъка си различни монети на обща стойност 6362 гроша и 10 пари. В „ченгели“⁹⁾ сребърни, стари“ и др. – 1250 гроша. Отбелязани са и 200-те рублиета, за които споменахме, че е дал на съпругата си. Те са на стойност 1650 гроша. Към общия баланс на състоянието на Е. Селвели за разглежданата 1835 г., който е 90 862 гроша и 10 пари, е включен и един кон за 600 гроша¹⁰⁾. От записка в графата за получени кредити става ясно, че Е. Селвели все още не е върнал заема от 22 000 гроша на своя брат Димитър¹¹⁾.

Според „Партидата на капиталите“ за 1836 г. състоянието на Е. Селвели за посочената година възлиза на 100 770 гроша. В съдружието, без да е уточнено с кого, е внесъл 64 000 гроша. В дома си съхранява 12 махмудие-та¹²⁾ и др. монети на обща стойност 1020 гроша. Към баланса са включени и рублиетата, които е дал на съпругата си. Приравнени са на 1700 гроша. Селвели е отбелязал, че има да получава с полица от човек на име Стоян (вероятно споменатия Стоян кожухар) 2000 гроша. На следващия ред са записани и 1500 гроша, за които възрожденският предприемач е отбелязал: „които съм дал в кредит на съдружието ни“. Това дава още основания да допуснем, че Е. Селвели е влязъл в съдружие със Стоян. Според документа Селвели има да получава от своята тъща 300 гроша. Отбелязал е и 350 гроша, срещу които е записал „които съм дал еманет“¹³⁾ харчове на

Бетжекоолу“. Записан е един кон на стойност 700 гроша. В общия баланс на състоянието на Евстати Селвели е включена и къща, която е купил от човек на име Ангел х. Нену¹⁴). Стойността на къщата, заедно с разходите е 25 000 гроша¹⁵). В сметката, касаеща разглежданата 1836 г., Е. Селвели е отбелязал, че е купил „диамантено цвете“ за съпругата си, на стойност 4200 гроша¹⁶). В частта, отразяваща задълженията му, освен заема, който има към брат си от 22 000 гроша, е записан и друг кредит от 3500 гроша, получен от сестра му Санти¹⁷).

Подробна информация за къщата, купена от Е. Селвели, се съдържа в друг гръкоезичен документ, който се съхранява в Държавния архив – Велико Търново. Това е договор с дата 20 юни 1835 г. Според съдържанието му цената на къщата е 22 000 гроша. Договорено е сумата да се плати на две части, по 11 000 гроша: първата вноска – десет дни след подписването на договора, а втората – до Димитровден. Документът е заверен, освен от продавача Ангел х. Нену, и от трима свидетели. Допълнителни бележки в документа уточняват, че къщата е платена на три вноски: първата, от 9000 гроша – на 3 юли, втората, от 2000 гроша – на 7 септември, а третата, от 11 000 гроша – на 27 октомври¹⁸). От изложената информация става ясно, че имотът е купен от Е. Селвели през 1835 г. за 22 000 гроша. Договорено е да бъде платен на две части, но е платен на три. Допълнителните разходи на Селвели по тази сделка са в размер от 3000 гроша.

В партидата на капиталите си за 1837 г. Е. Селвели е отбелязал, че в нея не е включил споменатата къщата¹⁹) и „диамантеното цвете“, купено за неговата съпруга. Без тях неговият капитал възлиза на 73 563 гроша. В съдружието, без отново да дава конкретна информация за него, е вложил 69 600 гроша. Наличните пари в касата (12 рублиета, различни стари монети и др.) са на стойност 1030 гроша. Отново са отчетени рублиетата, предоставени на съпругата – 1800 гроша. Включен е и един кон – 600 гроша. Е. Селвели е записал, че има да получава от своята тъща 233 гроша, а срещу сумата от 300 гроша е записал: „има дадени харчове на Аврамоолу Георги“²⁰). В частта, в която Е. Селвели записва дълговете си, е потвърден дългът към брат му от 22 000 гроша, като по-долу е отбелязал, че е върнал 2000 и остават 20 000 гроша²¹). Потвърждение за кредита от 20 000 гроша се явява документ на гръцки език, който се съхранява във Фонд 65К „Колекция от стари документи от Великотърновски окръг“ на ДА – В. Търново. Документът е с дата 26 октомври 1837 г. Според съдържанието му Е. Селвели, подписан като Евстати х. Николау, признава, че е получил от своя брат Димитър заем от 20 000 гроша, като се ангажира да ги върне в срок от една година. Лихвата е 80 гроша на 1000 гроша, т.е. 8 %²²).

Според записката, отразяваща материалното състояние на Е. Селвели през 1838 г., той разполага със 70 600 гроша. В съдружието (няма подробна

информация за него) е внесъл 66 000 гроша. Отбелязал е, че в касата си има 12 махмудиета и други монети, оценени на 1060 гроша. Записани са рублиетата, които е предоставил на съпругата си – 1800 гроша. Други 300 гроша са записани срещу текста „има в дюкяна харчове“. Е. Селвели е отбелязал и това, че притежава половин „диамантено цвете“ на стойност 450 гроша и два коня за 650 гроша. Записал е, че има да получава от някой си Николай от Елена 340 гроша²³⁾. В частта, която отразява задълженията на Е. Селвели, е отбелязано, че дължи 10 000 гроша с полица и годишна лихва 80 гроша на 1000 гроша, т.е. 8 %, на сираците на покойния Йованчо²⁴⁾. В случая не е споменато дали заемът е получен от някоя от т.нар. сирашки каси, които съществуват през този период (Manolova-Nikolova & Atanasov 2019, 18 – 82). Пълното име на споменатия покойник е Йованчо Станчо²⁵⁾, а имената на неговите синове са Никола и Стати. Това разбираме от описа на задълженията на Е. Селвели за следващата, 1839 г.²⁶⁾ В частта, касаеща дълговете на Е. Селвели, не е записан гореспоменатият негов дълг към брат му²⁷⁾, защото е върнат в рамките на разглежданата година. Това се потвърждава от споменатия документ от Ф. 65К на ДА – В. Търново, написан от Е. Селвели на 26 октомври 1837 г. В него, под текста, с почерка на предприемача е написано: „[1]838, 20 октомври изплатих“²⁸⁾. Потвърждение на този акт откриваме и в друг гръкоезичен документ от споменатия фонд. Това е бележка, също с дата 20 октомври 1838 г., с която Димитър Селвели, подписан като „Димитър х. Ник. Селвили“, заявява, че каквото е имал да получава от брат си, тоест 20 000 гроша, ги е получил всичките и в бъдеще няма да получава „нито обол“²⁹⁾³⁰⁾.

През 1839 г. „капиталите“ на Е. Селвели възлизат на 72 900 гроша. В съдружието е внесъл 68 000 гроша, като този път е отбелязал кои са неговите съдружници – Евстати Андреа и Атанас х. Николау. В сандъка си (в касата) Е. Селвели съхранява различни монети на обща стойност 1210 гроша. Отчита и рублиетата, които е дал на съпругата си. Стойността им е още по-висока – 1900 гроша. Отчита и следното: „от едно диамантено цвете, от което г-н Евстати направи 3 пръстена, половината от моята част е негова.“ – 450 гроша. В сметката са включени и два коня – 900 гроша. Записано е, че има да получава от Никола (вероятно вече споменатия от Елена) 240 гроша. Още 200 са записани срещу перото „в дюкяна мои харчове“³¹⁾. В частта, отразяваща дълговете на Е. Селвели, е записано, че все още дължи 10 000 гроша на сираците Никола и Стати. Годишната лихва е предишната – 8%. Дългът е върнат на 26 октомври 1841 г.³²⁾

В тефтера на Е. Селвели няма информация за капиталите му през 1840 г. Следващата записка, отразяваща финансовото състояние на Е. Селвели, е за 1841 г. Тогава той разполага със 70 728 гроша. В съдружието с Е. Андреа и Ат. х. Николау е внесъл 67 058 гроша. На следващия ред е допълнил: „още

шестдесет и пет гроша“. Наличните средства в брой, съхранявани в различни монети, са на обща стойност 1100 гроша. Отново отчита дадените на съпругата му 200 рублиета – 2000 гроша. Отчита и половината от три „диамантени пръстена“, които са „съдружнически с Андрияолу³³⁾“ – 300 гроша³⁴⁾. В частта, отразяваща дълговете на Е. Селвели, няма информация³⁵⁾.

Информация за съдружието на Е. Селвели със споменатите в неговите „партиди на капиталите“ за 1839 и 1841 г. Е. Андреа и Ат. х. Николау откриваме в друг гръкоезичен документ. Съхранява се във фонд 65К „Колекция от стари документи от Великотърновски окръг“ на ДА – В. Търново. Изготвен е на 16 декември 1843 г. Представлява ликвидационен договор (Roussev 2015, 357), т.е. писмен акт, с който се прекратява дейността на съдружие. С този документ човек на име Евстати Андреа заявява, че прекратява общото си съдружие с Е. Селвели (записан в документа със собственото и бащиното му име – Евстати х. Николау) и Атанас х. Николау, което са имали от 1831 до 1841 г.³⁶⁾ Именно този документ изяснява кое е според записките в тефтера от 1834 до 1838 г. неназованото съдружие, в което е участвал Е. Селвели.

Разглежданият документ предоставя и друга детайлна информация. В него е отбелязано и че според баланса на фирмата печалбите и загубите са изчистени и съдружниците нямат претенции един към друг освен по отношение на „забатачените вересии, които имаме в града³⁷⁾ за гр[оша] 6130, [тоест] шест хиляди сто и тридесет, от продажба на алиматочервиш³⁸⁾“. Посочва се и по какъв начин тази сума ще бъде разпределена, след като бъде събрана от длъжниците: „имаме да получаваме Евстатиос Андреа – гр[оша] 1756,20, а Евстатиос х. Николау и Атанасиос х. Николау – 4373,20 [гроша]“³⁹⁾. В цитирания документ е записано и че са изготвени два ликвидационни договора (т.е. два екземпляра), което показва, че страните, влезли в съдружието през 1831 г., са две. А отговора на въпроса кои са тези две страни, виждаме от вече цитираното разпределение на вересиите на две части – едната за Е. Андреа (1756 гроша и 20 пари), другата – общо за Е. х. Николау и Ат. х. Николау (4373 гроша и 20 пари)⁴⁰⁾. Изложените факти показват, че последните двама (Е. х. Николау и Ат. х. Николау) са влезли в съдружие с Е. Андреа с общ капитал, който вероятно е принадлежал на предварително създадено от тях съдружие (както правят това и по-късно, преди да се сдружат с хаджи Минчо х. Цачев и хаджи Николи Минчоолу⁴¹⁾). Изложената информация дава основания да допуснем, че е напълно възможно Евстати Селвели и Атанас х. Николау да са осъществявали обща стопанска дейност и преди 1831 г. За съжаление, към настоящия момент по този въпрос документите „мълчат“.

Поне засега, не разполагаме с по-подробна информация за произхода и живота на споменатия съдружник на Е. Селвели и Ат. х. Николау –

Е. Андреа. Но името му фигурира в различни исторически извори, които разкриват детайли от историята на Търново през XIX в. В документ на гръцки език, който отразява плащането на данъци в Търново, откриваме информация, че жител на града със същото име от махала Поп Васил, към храма „Св. Спас“, през 1831 г. плаща един от най-високите за тази християнска общност данъци в размер от 150 гроша⁴²⁾. Откриваме името му и в кондиката на Елинското училище в Търново сред имената на „преблагородните първенци“ („Οἱ εὐγενέστατοι πρόκριτοι“), които са дарили средства на учебното заведение. В документа е записан като „многоуважаемият кир Евстатиос Андреа“ („ὁ τιμιώτατος κὺρ Εὐστάθιος Ἀνδρέα“). Отбелязано е, че е дарил сумата от 200 гроша. (Vladov 2012, 44, 94, 148). По-късно прави ново дарение, също от 200 гроша (Vladov 2012, 73, 123, 177). В документите срещаме и варианти на името, но не можем да сме напълно сигурни, че става дума за Е. Андреа. Например в качеството на свидетели в т.нар. „Старият търновски църковен кодекс“ са записани имената Стати Андерееа⁴³⁾, Евстатий Андреу⁴⁴⁾ и Евстати Андриоглу⁴⁵⁾. В т.нар. „Нов кодекс на Търновската митрополия“ фигурира вариантът Евстати Андреоглу⁴⁶⁾.

Изложените факти дават основание да приемем, че Евстати Андреа е жител на Търново. Неговият дом се е намирал в махала Поп Васил към храма „Св. Спас“. Занимава се с търговска дейност и е един от първенците на града. Спомоществовател е на Елинското училище в Търново.

С повече информация разполагаме за другия съдружник на Евстати Селвели през разглеждания период – Ат. х. Николау. Името му (изписано като Атанасий х. Николау, Атанасий х. Н.⁴⁷⁾, Атан. х. Никол., Атанас х. Николов или Атанас х. Николович), като свидетел или гарант, откриваме в документи, свързани с историята на Търново от XIX в. Сред тях са кодексите на Търновската митрополия, определени от Иван Снегаров като „Старият търновски църковен кодекс“ (Snegarov 1935, 12, 22, 43, 48 (bel. 3); Snegarov 1936, 2 (bel. 1, 4), 13, 14, 15, 16, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 51) и „Нов кодекс на Търновската митрополия“ (Snegarov 1937, 22, 27, 94).

Ат. х. Николау е училищен попечител (Radev 2000, 192; Tonkov 2020, 123, 193). Според „Кондиката на Елинското училище в Търново“ през 1831 г. той става епитроп на учебното заведение (Vladov 2012, 64, 114, 168). Като такъв е отбелязан и през 1842 г. (Vladov 2012, 76, 117, 171), а през следващата 1843 г. е преназначен на същата длъжност (Vladov 2012, 80, 130, 184).

Името на Атанас х. Николау откриваме и сред спомоществователите на книги от епохата. Една от тях е отпечатана в Цариград през 1824 г. Друга (на Михаил Христидис от Пловдив) – през 1837 г. (Radev 2000, 32 – 33). Името „Атанасиос хаджи Николау“ (Ἀθανάσιος Χατζή Νικολάου) фигурира и сред имената на „дарителите от Велико Търново“ („Οἱ ἐν τῷ Μεγάλῳ

Τοῦρνόβω συνδρομηταί“), предварително платили екземпляр от отпечатаната на гръцки език през 1850 г. книга на Ив. Симеонов „Οδηγός της ευσεβείας“ („Пътеводител на благочестието“). Пред името му е добавено „музикословеснейши“⁴⁸⁾ (Συμμεωνίδης, I., 1850, 376).

Смята се, че Атанас х. Николау е сред привържениците на търновския митрополит Неофит (Tonkov 2020, 171).

Информация по въпроса за произхода на Ат. х. Николау, но без да се прави връзка с общата му стопанска дейност с Евстати Селвели, откриваме в няколко монографии. Първата от тях е „История на Велико Търново XVIII – XIX век“ на Иван Радев. Според изследователя търновският възрожденец има по-голям брат, чието име е Евстати х. Николау, а името на техния баща е Николау Евстати (Radev 2000, 30). Информацията относно братя (Евстати х. Николау) съответства на проучванията на други двама изследователи, докато твърдението за името на бащата – не. Тези изследователи са Стоян Райчевски и Елена Стателова. Според тях баща на Е. х. Николау и Ат. х. Николау е хаджи Никола х. Георгиу, а името на основоположника на рода, от който произлизат братята, е Димитър (бащиното име и занаятието му не са известни). Знаем, че е от близкото до Търново село Дебелец (днес гр. Дебелец). Около средата на XVIII в., вероятно принуден от характерните за периода размирици в Османската империя, се преселва в Търново. Има син, който се казва Георги Димитров (Димитриу). Георги е богат търговец на коприна, пашкули и бубено семе (Raychevski 2013, 281; Statelova 1997, 9 – 10). Осъществява поклонническо пътуване до Светите земи и придобива авторитетната за времето титла „хаджия“. Създава семейство с многобройна челяд, но до нас са достигнали имената само на двама от неговите наследници – х. Никола х. Георгиу и х. Евстатий х. Георгиу. И те като своя баща са търговци. Част са от градския елит на Търново. Доколкото е известно, х. Евстати х. Георгиу няма наследници, докато х. Никола х. Георгиу (починал през 1822 г.) има петима синове: Евстатий (най-голям), Атанас, Парашкев, Лука и Георги (най-малък). Не разполагаме с информация за живота и дейността на Парашкев и Лука, което налага мнението, че е възможно да са починали твърде млади (Statelova 1997, 9 – 10). По-късно Евстатий и Атанас приемат фамилното име Паница, а техният брат Георги – фамилията Купов. Смята се, според семейно предание, че тези фамилии водят началото си от една от привичките на техния дядо по бащина линия – Георги Димитров (Димитриу), който, за да не пие вино от общия съд, когато ходел на сватба, ползвал собствена паничка, която носел със себе си. И така получил прозвището „Паничка“ (Raychevski 2013, 281; Statelova 1997, 10).

За нас в случая представлява интерес вторият от синовете на х. Никола х. Георгиу – Атанас, чиито имена (собствено и бащино), според традициите

на времето следва да са Атанас х. Николау. Той е роден в Търново на 24 май 1802 г. и умира на 26 юли 1872 г. Сключва два брака, от които има общо седем деца. Първата му съпруга е Мариола Андреолу – сестра на Атанас Андреев, който е търновски търговец и един от основателите на Тайния централен български комитет в Букурещ през 1866 г. Атанас и Мариола имат четири деца: Никола, Мариола, Евстатий (Стат) и Тодорица. След кончината на Мариола Ат. х. Николау сключва втори брак (през 1848 г.) с вдовицата Венета Витаноглу (1815 – 21 април 1893), която е дъщеря на търговеца Витан х. Татев. Те имат трима синове: Димитър, Васил и Константин (9 март 1857 – 16 юни 1890) – бъдещият майор Коста Паница (Statelova 1997, 18). Наследниците на Ат. х. Николау възприемат като фамилно име прозвището, останало от техния праядо Паница около 1879 г. (Statelova 1997, 14).

Изложените факти, свързани с произхода, годината и мястото на раждане (Търново), местопребиваването (Търново), живота и дейността на Атанас – сина на Никола х. Георгиу, дават основания да допуснем, че в случая става дума за един от основните съдружници на Е. Селвели – Атанас х. Николау. Още повече че в известните нам исторически извори, свързани с историята на града през XIX в., не откриваме информация за негов съвременник със същото име. Тезата, че точно този представител на рода, чийто основоположник е неговият праядо Димитър от Дебелец, е въпросният съдружник на Е. Селвели, се доказва от гръкоезичен документ (търговски тефтер), който се съхранява във Ф. 82К на ДА – Велико Търново. В него сред записаните клиенти, стоките, които са получили, и парите, които дължат, с почерка на Ат. х. Николау е написано следното: „На Евстати х. Николау, брат ми“⁴⁹). А както споменахме по-горе, Ат. х. Николау има още четирима братя, най-големият от които се казва Евстати х. Николау.

Изложените факти налагат заключението, че ранната предприемаческа дейност на Евстати Селвели започва не по-късно от 1831 г. Тогава негови съдружници са Атанас х. Николау и Евстати Андреа. И двамата са представители на търновския елит. Съдружието прекратява своята дейност през 1841 г. Косвени данни дават основание да допуснем, че най-ранният, известен поне засега, съдружник на Е. Селвели е Атанас х. Николау. Възможно е през разглеждания период Селвели да е влязъл в съдружие и с човек на име Стоян, който е кожухар. Относно материалното и финансовото положение на Селвели, документите налагат мнението, че то е стабилно. В първите години предприемачът ползва кредити, които са получени предимно от негови близки (брат и сестра). Лихвата по тях е 8 %. Сумите на кредитите са в пъти по-малки от капитала, с който разполага Евстати Селвели. Стабилното материално и стопанско положение на търновския възрожденец се потвърждава и от факта, че самият той отпуска кредити, а през 1835 г. купува къща.

БЕЛЕЖКИ

1. ANONYMUS. 1834. *Документи на гръцки език*. In: Колекция „Стари документи за Великотърновски окръг“ (1814 – 1968). Ф. 65К, оп. 1, а.е. 323. Ат: Държавен архив (ДА), Велико Търново.
2. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ. Ат: Регионален исторически музей (РИМ), Велико Търново.
3. Драм – (гр. δραμι) мярка, отговаряща на 1/400 от оката (1 282 грама). Тегло – 3,2075 грама (Haritonov 2018, 134).
4. Вероятно се има предвид пафти.
5. Дума с неустановен смисъл. Възможно е да се има предвид дамга (печат, шампа, клеймо, знак, белег, фабрична марка) (Haritonov 2018, 108).
6. Най-вероятно става дума или за монетата рубийе или за монетата рубие махмудеси. Рубийе – (тур. rubiye от rubi – „четвърт“). Османска златна монета. Стойност 1 Р. = ¼ алтън. Тегло: 0,75 грама. Диаметър 11 мм. Проба 19,25 карата. Започва да се сече в Истанбул при Махмуд I (1730 – 1754). При Селим III (1789 – 1807) има тегло от 0,92 грама и диаметър 15 милиметра. Често срещана като украсен елемент в българската женска носия. Споменава се в песенния фолклор: „да товариш ситни рубийета“. Рубие махмудеси – (тур. rubiye mahmudiesi – „четвърт махмудия“). Османска златна монета, сечена при Махмуд II (1808 – 1839) с фракция на махмудията. Тегло: 0,41 грама. Диаметър: 13 милиметра (Haritonov 2018, 316).
7. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 2 гръб. Ат: РИМ, Велико Търново.
8. Пак там, л. 3.
9. Вероятно се имат предвид пафти.
10. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 3. Ат: РИМ, Велико Търново.
11. Пак там, л. 4.
12. Махмудие – редуцирано наименование на златна османска монета. То се отнася и за всички останали монети, сечени с името на султан Махмуд II (1808 – 1839) (Haritonov 2018, 238).
13. Еманет – оставяне, поверяване, съхраняване, съхранение, нещо поверено или оставено на съхранение и др. (Dobrev et. al 2009, 407). Според С. Янева еманет, аманет означава събиране на определен приход срещу възнаграждение (Yaneva 2011, 214).

14. Името на продавача, записано на гръцки език като ἀγγελίης χ. νένου (Ангелис х. Нену), фигурира в документ (тефтер), предоставящ информация за събирането на данъци в Търново. В списъка за 1831 г. Ангел х. Нену е записан сред жителите на махала Поп Георги. Вж. Неанотирана архивна единица. In: Кол. 25, а.е. 214, л. 3 (II А 7806, л. 2). At: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Български исторически архив.
15. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 4 гръб. At: РИМ, Велико Търново.
16. Пак там, л. 4 гръб.
17. Пак там, л. 5.
18. ANONYMUS. 1814 – 1968. *Търговски писма на гръцки език (неразчетени) (1835 – 1860)*. Писма. In: Колекция „Стари документи за Великотърновски окръг“. Ф. 65К, оп. 1, а.е. 68, л. 1. At: ДА, Велико Търново.
19. Къщата не се споменава и в следващите записи по години, отразяващи материалното и финансовото състояние на Евстати Селвели.
20. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 5 гръб. At: РИМ, Велико Търново.
21. Пак там, л. 6.
22. ANONYMUS. 1814 – 1968. *Търговски писма на гръцки език (неразчетени) (1835 – 1860)*. Писма. In: Колекция „Стари документи за Великотърновски окръг“. Ф. 65К, оп. 1, а.е. 68, л. 2. At: ДА, Велико Търново.
23. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 6 гръб. At: РИМ, Велико Търново.
24. Пак там, л. 7.
25. За въпросния Йованчо Станчо е известно, че през 1829 г. той и друг търновски гражданин – Никола Кетенджиоглу, пътуват до Сяр, за да доставят в Търново сумата от 7 652 гроша и 7 пари. За Никола Кетенджиоглу е известно, че е капсамал, т.е. градски бирник. Този факт предполага, че е много вероятно и Йованчо Станчо да е бил от видните жители на Търново (Tonkov 2020, 71).
26. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 9. At: РИМ, Велико Търново.
27. Пак там, л. 7.

28. ANONYMUS. 1814 – 1968. *Търговски писма на гръцки език (неразчетени) (1835 – 1860)*. Писма. In: Колекция „Стари документи за Великотърновски окръг“. Ф. 65К, оп. 1, а.е. 68, л. 2. Ат: ДА, Велико Търново.
29. Обол – (гр. οβολός; рум. obol – „обол“). 1) Тегловна единица и дребна сребърна монета в Древна Гърция. Основен монетен номинал. Фракция на драхмата. Има 1/6 от нейната стойност. Драхмата се дели на 6 О. От своя страна, О. има 8 подразделения. След реформата на Солон в 594 г. пр.н.е. атическият О. тежи 0,728 грама. 2) Молдовска медна монета, сечена при Йоан Деспот (1561 – 1563). Стойност: 1 О. = ½ динар = ½ османска аспра. Тегло: 1, 55 – 1,88 грама. Диаметър: 16 мм. С друго паралелно име „мангър“. 3) Трансилванска сребърна монета от дребен номинал. Появява се при Ян Сигизмунд (1556 – 1559) и Изабела (регент). Тегло: 0,30 грама. Диаметър: 12 милиметра (Haritonov 2018, 267). В случая е най-вероятно да става дума за споменатата древна сребърна монета в Древна Гърция. В цитирания справочник на Хр. Харитонов наименованието на гръцки език οβολός е изписано неправилно. Правилното изписване е ὀβολός (Kodjaev 1972, 599; Filipova-Bayrova et al 1957, 366; Vojnov, M. et al., 1992, 543; Horikov, Malaev 1980, 573).
30. ANONYMUS. 1814 – 1968. *Търговски писма на гръцки език (неразчетени) (1835 – 1860)*. Писма. In: Колекция „Стари документи за Великотърновски окръг“. Ф. 65К, оп. 1, а.е. 68, л. 3. Ат: ДА, Велико Търново.
31. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 8 гръб. Ат: РИМ, Велико Търново.
32. Пак там, л. 9.
33. Вероятно е да се има предвид съдружникът на Евстати Селвели – Евстати Андреа.
34. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1834. *Търговски тефтер на гръцки език, започнат 1834 г., принадлежал на Евстати Селвели*. Тефтер. In: Колекция „История на България XV – XIX век“. Инв. № 717, В/ТОМ ОФ, л. 9 гръб. Ат: РИМ, Велико Търново.
35. Пак там, л. 10.
36. ANONYMUS. 1843. *Документи на гръцки език (неразчетен), 16 дек. 1843 г.* Документ. In: Колекция „Стари документи за Великотърновски окръг“ (1814 – 1968). Ф. 65К, оп. 1, а.е. 58. Ат: ДА, Велико Търново.
37. С думата „Градът“ често представителите на гръцката културна и езикова общност (в това число и българите, попаднали под гръцко влияние) определят Цариград. В този смисъл е възможно тук да се има предвид не Търново, а османската столица. Още повече че в случая става дума за търговия с червиш – мазнина, която се използва от мюсюлманите.

38. Вероятно става дума за някакъв вид червиш. Червиш – тлъстина от костен мозък и изварени кости (Ilchev 1998, 562).
39. ANONYMUS. 1843. *Документи на гръцки език (неразчетен), 16 дек. 1843 г.* Документ. In: Колекция „Стари документи за Великотърновски окръг“ (1814 – 1968). Ф. 65К, оп. 1, а.е. 58. Ат: ДА, Велико Търново.
40. Пак там.
41. СЕЛВЕЛИ, Евстати. 1842 – 1865. *Писма от Евстати Селвели – Велико Търново до различни търговци. На гръцки език (24 ноем. 1842 – 2 юни 1865).* Писма. In: Търговска фирма „Никола Минчоолу и Евстати Селвели и дружие“ – Велико Търново. Ф. 82К, оп. 1, а.е. 77, л. 5. Ат: ДА, Велико Търново.
42. Неанотирана архивна единица. In: Кол. 25, а.е. 214, л. 5 (II А 7806, л. 4). Ат: НБКМ, БИА.
43. ANONYMUS. 1934 – 1935. *Кондика на Великотърновската митрополия, преведена и описана от проф. Иван Снегаров и отпечатана в „Годишник на богословския факултет“ – София, 1934 – 1935 г., том XI, XII. Ръкопис на гръцки, български и турски.* Кондика In: Колекция от стари църковни документи при Великотърновската митрополия. Ф. 805К, оп. 1, а.е. 4, л. 16 гръб. Ат: ДА, Велико Търново.
44. Пак там, л. 46 гръб.
45. Пак там, л. 54.
46. ANONYMUS. *Кондика на Търновската митрополия. Ръкопис. Бълг. и гр. език* Кондика. In: Колекция от стари църковни документи при Великотърновската митрополия. Ф. 805К, оп. 1, а.е. 6, л. 2, 4. Ат: ДА, Велико Търново.
47. По този начин Атанас х. Николау се подписва и под някои документи от Ф. 82К. Вж. In: Ф. 82К, оп. 1, а.е. 77, л. 2, 4, 5. Ат: ДА, Велико Търново.
48. В оригинала е *μουσικολογίωτάτος* – обръщение към протопсалт на църковен хор, арх. Среща се много рядко в архаични текстове на български език.
49. ANONYMUS. *Търговски тефтер на гр. език.* Тефтер. Архивна единица, която е в процес на аотиране. In: Търговска фирма „Никола Минчоолу и Евстати Селвели и дружие“ – Велико Търново. Ф. 82К, оп. 3, а.е. 1, л. 227. Ат: ДА, Велико Търново.

ЛИТЕРАТУРА

- АТАНАСОВА, С., 2014. *Търновските търговски дружества през Възраждането. Модели за стопанско развитие.* В. Търново: Фабер.
- ВЛАДОВ, В., 2012. *Кондиката на Елинското училище в Търново (1820 – 1844).* В. Търново: Ровита.
- ВОЙНОВ, М., ГЕОРГИЕВ, В., ГЕОРГИЕВ, Б., ДЕЧЕВ, Д., МИЛЕВ, А., ТОНЕВ, М. (съст), 1992. *Старогръцко-български речник.* Четвърто издание. София: Отворено общество.

- ДОБРЕВ, И., ВЕЛИКОВ, В., ХРАНОВ, И., ЗОГРАФОВ, К., НИКОЛЧЕВА, М., МАРИНОВА, М., ЙОРДАНОВА, М., ДИМИТРОВА, М., ЦОКОВ, Ц., 2009. Академичен турско-български речник. София: Рива.
- ИЛЧЕВ, С., 1998. *Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век*. София: Емас.
- КОДЖАЕВ, А., 1972. *Гръцко-български речник на „катаревуса“ и „димотики“*. София: ВТС.
- МАНОЛОВА – НИКОЛОВА, Н., АТАНАСОВ, Х., 2019. Сирашките каси в Дунавския вилает на Османската империя (60-те и 70-те години на XIX век). *Българският XIX век: нови архиви и прочити*. София: Академично издателство „За буквите – О писменех“.
- МАШЕВА, И., 2015. Правосъдието в провинцията – Видинският търговски съд в края на 60-те – нач. на 70-те години на XIX век. *Балканите – език, история и култура, Т. 4*. В. Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 284 – 293.
- МАШЕВА, И., 2016. Съдебни институции в областта на търговското право във Варна (40-те – 70-те години на XIX век). *Варна, българите и българските градове. Възрожденски поселищни изследвания*. Варна: Онгъл, 81 – 98.
- РАДЕВ, И., 2000. *История на Велико Търново XVIII – XIX в.* В. Търново: Слово.
- РАЙЧЕВСКИ, С., 2013. *Братята в българската история*. София: Български бестселър.
- РУСЕВ, И., 2015. *Търговската модерност на Българското възраждане като култура и практика. Изследване и извори*. В. Търново: Ровита.
- РУСЕВ, И., 2018. Търговско-правните институти през епохата на Българското възраждане – между традициите и модерността. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания. Т. 3. Институциите и българското стопанско развитие през вековете*. Варна, 9 – 22.
- РУСЕВ, И., 2021. Предприемачът на Българското възраждане през изпитанието на фалита. *Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания. Т. 6. Предприемачеството в историческа перспектива*. Варна, 44 – 58.
- СНЕГАРОВ, И., 1935. Старият търновски църковен кодекс. *Годишник на СУ, Богословски факултет. XII*, 1 – 48.
- СНЕГАРОВ, И., 1936. Старият търновски църковен кодекс. *Годишник на СУ, Богословски факултет. XIII*, 1 – 71.

- СНЕГАРОВ, И., 1937. Нов кодекс на Търновската митрополия. *Сборник на БАН, клон историко-филологичен и философско-обществен. XXXI* (17), 1 – 181.
- СТАТЕЛОВА, Е., 1997. *Биография на българския дух (Родът Паница)*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“.
- ТОНКОВ, Т., 2020. *Търновската община 1763 – 1878*. В. Търново: Сира.
- ФИЛИПОВА-БАЙРОВА, М. и др. (съст.). 1957. *Гръцко-български речник*. БЕШЕВЛИЕВ, В., ГЕОРГИЕВ, Вл., ФИЛИПОВА-БАЙРОВА, М. (ред.). София: Българска академия на науките.
- ХАРИТОНОВ, Х., 2018. *Стари мерки, теглилки и монети в България VII – XX век*. В. Търново: Фабер.
- ХОРИКОВ, И., МАЛАЕВ, М., 1980. *Новогреческо-русский словарь*. Москва: Издательство «Русский язык».
- ЯНЕВА, С., 2011. *Българи – откупвачи на данъци във фискалната система на Османската империя. Към историята на българския делови и социален елит през XIX в.* София: Нов български университет.
- ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ, Ι., 1850. *Οδηγός της ευσεβείας*. Κωνσταντινούπολει.

REFERENCES

- ATANASOVA, S., 2014. *Tarnovskite targovski druzhestva prez Vazrazhdaneto. Modeli za stopansko razvitiie*. V. Tarnovo: Faber.
- DOBREV, I., VELIKOV, V., HRANOV, I., ZOGRAFOV, K., NIKOLCHEVA, M., MARINOVA, M., YORDANOVA, M., DIMITROVA, M., TZOKOV, T., 2009. *Akademichen tursko-balgarski rechnik*. Sofia: Riva.
- FILIPOVA – BAYROVA, M. et al. (comp.). 1957. *Gratsko-balgarski rechnik*. BESHEVLIEV, V., GEORGIEV, V., FILIPOVA – BAYROVA, M. (Eds.). Sofia: Balgarska akademiya na naukite.
- ILCHEV, S., 1998. *Rechnik na redki, ostareli i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX i XX vek*. Sofia: Emas.
- KHORIKOV, I., MALAYEV, M., 1980. *Novogrechesko-russkiy slovar'*. Moscow: Izdatel'stvo Russkiy yazyk.
- KODZHAEV, A., 1972. *Gratsko-balgarski rechnik na „katarevusa“ i „dimotiki“*. Sofia: VTS.
- MANOLOVA – NIKOLOVA, N., ATANASOV, H., 2019. *Sirashkite kasi v Dunavskiya vilaet na Osmanskata imperiya (60-te i 70-te godini na XIX vek)*. *Balgarskiyat XIX vek: novi arhivi i prochiti*. Sofia: Akademichno izdatelstvo Za bukвите – O pismeneh.
- MASHEVA, I., 2015. *Pravosadieto v provintsiyata – Vidinskiyat targovski sad v kraya na 60-te – nach. na 70-te godini na XIX vek*. *Balkanite* –

- ezik, istoriya i kultura, T. 4. V. Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo Sv. sv. Kiril i Metodiy, 284 – 293.
- MASHEVA, I., 2016. Sadebni institutsii v oblastta na trgovskoto pravo vav Varna (40-te – 70-te godini na XIX vek). *Varna, balgarite i balgarskite gradove. Vazrozhdenski poselishtni izsledvaniya*. Varna: Ongal, 81 – 98.
- RADEV, I., 2000. *Istoriya na Veliko Tarnovo XVIII – XIX v.* V. Tarnovo: Slovo.
- RAYCHEVSKI, S., 2013. *Bratyata v balgarskata istoriya*. Sofia: Balgarski bestselar.
- ROUSSEV, I., 2015. *Targovskata modernist na Balgarskoto vazrazhdane kato kultura i praktika. Izsledvane i izvori*. V. Tarnovo: Rovita.
- ROUSSEV, I., 2018. The Commercial Law Institutes During The Bulgarian National Revival Period – Between The Traditions And The Modernity. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*. **3**, 9 – 22. ISSN 2534-9244.
- ROUSSEV, I., 2021. The Entrepreneur of the Bulgarian Revival Facing the Bankruptcy. *Proceedings of the Centre for Economic History Research*. **6**, 44 – 58. ISSN 2534-9244.
- NEGAROV, I., 1935. Stariyat tarnovski tsarkoven kodeks. *Godishnik na SU, Bogoslovski fakultet*. **XII**, 1 – 48.
- NEGAROV, I., 1936. Stariyat tarnovski tsarkoven kodeks. *Godishnik na SU, Bogoslovski fakultet*. **XIII**, 1 – 71.
- NEGAROV, I., 1937. Nov kodeks na Tarnivskata mitropoliya. *Sbornik na BAN, klon istoriko-filologichen i filosofsko-obshtestven*. **XXXI** (17), 1 – 181.
- STATELOVA, E., 1997. *Biografiya na balgarskiya duh (Rodat Panitsa)*. Sofia: Akademichno izdatelstvo Prof. Marin Drinov.
- TONKOV, T., 2020. *Tarnovskata obshtina 1763–1878*. V. Tarnovo: Sira.
- VLADOV, V., 2012. *Kondikata na Elinskoto uchilishte v Tarnovo (1820 – 1844)*. V. Tarnovo: Rovita.
- VOYNOV, M., GEORGIEV, V., GEORGIEV, B., DECHEV, D., MILEV, A., TONEV, M. (Eds.), 1992. *Starogatsko-balgarski rechnik. Chetvarto izdanie*. Sofia: fondatsiya Otvoreno obshtestvo.
- HARITONOV, H., 2018. *Stari merki, teglilki i moneti v Balgariya VII – XX vek*. V. Tarnovo: Faber.
- YANEVA, S., 2011. *Balgari – otkupvachi na danatsi vav fiskalnata sistema na Osmanskata imperiya. Kam istoriyata na balgarskiya delovi i sotsialen elit prez XIX v.* Sofia: Nov balgarski universitet.
- ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ, Ι., 1850. *Οδηγός της ευσεβείας*. Κωνσταντινούπολι.

ABOUT THE EARLY BUSINESS ACTIVITY OF THE REVIVAL ENTREPRENEUR EVSTATI SELVELI AND HIS MATERIAL AND FINANCIAL CONDITION DURING THIS PERIOD

Abstract. The publication is aimed at clarifying a hitherto unexplored topic, namely the early business activity of Evstati Selveli. By the term “early business activity” the author of the study means the period before the establishment of a joint partnership between Evstati Seleveli and hadji Mincho hadji Tsachev in 1841. The publication also provides information about the earliest, known at least for now, partners of Evstati Selveli – Evstati Andrea and Atanas hadji Nikolau (Nikolov). Information on these issues is derived from unknown and hitherto untranslated Greek-language documents. A certain exception are the cited in the study kondika of the Hellenic school in Tarnovo, read and translated by Vladimir Vladov and codes of the Holy Metropolis of Tarnovo, which are annotated and retold by Acad. Ivan Snegarov.

So far, several authors have written about the origin and family environment of Atanas hadji Nikolau. The most complete, in this aspect, is the study of Elena Statelova which is dedicated to the history of the Panitsa family. Unfortunately, it is not known, at least to the author of the publication, if any of the researchers have found that this particular ancestor of the Panitsa family (his heirs adopted the surname Panitsa around 1879) was one of the earliest partners in the business of Evstati Selveli.

Keywords: Bulgarian Revival; Tarnovo; merchant entrepreneurs; Evstati Selveli; Atanas hadji Nikolov Nikolaou; Evstati Andrea

✉ **Dr. Veselin Goranchev**

Independent researcher

ORCID ID: 0000-0001-9927-0841

Bulgaria

E-mail: gor_bg@abv. bg